

ГЕОГРАФІЯ

Розділ 1. УКРАЇНА ТА ЇЇ ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Фізична географія України, предмет і методи дослідження.

Сучасний адміністративно-територіальний устрій.

Фізико-географічне положення України. Крайні точки і розміри території, географічний центр України, розташування стосовно годинних поясів.

Джерела географічної інформації. Експедиційні та стаціонарні дослідження природних умов і природних ресурсів. Музейні експозиції, виставки. Географічні енциклопедії, довідники, словники, календарі. Географічні періодичні видання. Географічні описи в мистецьких творах, засобах масової інформації.

Карти — джерела географічних знань, їх зміст і призначення. Картографічні проєкції. Способи зображення географічних об'єктів та явищ на картах. Види карт. Топографічні карти та їх практичне використання. Визначення за картами напрямків, відстаней та висот на місцевості. Географічні атласи. Електронні карти і атласи.

Географічні дослідження на території України. Географічні відомості про територію України у античних географів, “Повісті временних літ”, літописах. Перші карти України. Дослідження природних умов і природних ресурсів України у XVIII—XIX ст. Географічні дослідження України в XX ст. Роль у вивченні природи та господарства України В. Вернадського, П. Тутковського, С. Рудницького, Г. Висоцького, П. Погребняка, Б. Срезневського, В. Бондарчука, В. Кубійовича та ін. Сучасні географічні дослідження. Українське географічне товариство.

Розділ 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНИХ УМОВ І

ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

Тектонічні структури. Тектонічна карта України. Характеристика основних тектонічних структур. Взаємозв'язок основних форм рельєфу з тектонічними структурами.

Геологічна будова. Геологічна карта України. Вік і поширення гірських порід. Геохронологічна таблиця. Зміна природних умов території України в архейську, протерозойську, палеозойську, мезозойську, кайнозойську ери.

Рельєф. Геоморфологічна будова. Фізична карта України. Загальний план будови поверхні, простягання низовин, височин, гір, річкових долин. Закономірності поширення основних форм рельєфу і типів рельєфу.

Мінерально-сировинні ресурси. Різноманітність, багатство і закономірності поширення мінерально-сировинних ресурсів, їх зв'язок із геологічною будовою. Паливні корисні копалини: перспективні нафтогазоносні райони, основні родовища нафти, газу, горючих сланців і торфу. Рудні корисні копалини: родовища залізної, марганцевої та руд кольорових металів, золоторудні райони України. Нерудні корисні копалини: родовища нерудної сировини та дорогоцінного каміння. Мінеральні води і грязі. Господарська оцінка мінерально-сировинних ресурсів, основні шляхи їх раціонального використання і охорони.

Кліматичні умови та ресурси. Загальна характеристика клімату України. Кліматичні карти. Основні кліматичні показники. Кліматичні ресурси. Погода і небезпечні погодні явища. Прогноз погоди. Синоптична карта. Метеорологічні станції, бюро погоди, гідрометеорологічна служба України.

Внутрішні води. Поверхневі води. Основні річкові басейни та їх характеристика. Характер гідрографії й водного режиму річок. Річкові системи Дніпра, Сіверського Дінця, Південного Бугу, Дністра, Дунаю, Тиси. Канали: Сіверський Донець—Донбас, Дніпро—Кривий Ріг, Дніпро—Донбас, Північно-Кримський. Озера і лимани; їх типи; особливості

гідрологічного режиму. Водосховища. Підземні води. Основні артезіанські басейни України. Болота, їх типи і поширення. Причини заболочення. Водний баланс і водні ресурси України, шляхи їх раціонального використання і охорони.

Ґрунти і земельні ресурси. Умови ґрунтоутворення, основні генетичні типи ґрунтів, закономірності їх поширення. Карта ґрунтів України. Земельні ресурси України. Основні заходи з раціонального використання і охорони земельних ресурсів.

Рослинний покрив. Різноманітність видового складу, закономірності поширення рослинності. Широтна зональність і висотна поясність рослинного покриву. Червона книга України. Вплив господарської діяльності на рослинність. Рослинні ресурси, їх охорона і відтворення.

Тваринний світ. Різноманітність видового складу тварин. Вплив людини на тваринний світ. Тварини, занесені до Червоної книги України.

Розділ III. ЛАНДШАФТИ І ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ

Природно-територіальні комплекси. Природно-територіальні комплекси (ПТК), взаємодія факторів і компонентів, що їх формують. Ландшафти та їх класифікація. Вплив господарської діяльності людини на ландшафти.

Фізико-географічне районування. Поняття фізико-географічного районування. Карта фізико-географічного районування України. Наукове і практичне значення природного районування.

Зона мішаних і широколистяних лісів. Географічне положення, межі й розміри. Характерні риси природних комплексів. Сучасні ландшафти. Природоохоронні території.

Зона лісостепу. Географічне положення, межі, розміри. Характерні риси природних комплексів та ресурсів. Несприятливі природні процеси. Поділ на природні країни. Природоохоронні території.

Зона степу. Географічне положення, межі і розміри. Головні риси природних умов. Поділ на підзони. Неприятливі природні процеси. Природоохоронні території.

Українські Карпати. Географічне положення, межі і розміри. Загальні риси природних умов. Висотна поясність ландшафтів. Стихійні природні явища і процеси. Поділ на природні області. Природоохоронні території. Основні заходи щодо раціонального використання та охорони природних умов і природних ресурсів.

Кримські гори. Географічне положення, межі, розміри. Особливості природних умов і ресурсів. Неприятливі природні процеси. Поділ на природні області. Природоохоронні території. Основні заходи щодо раціонального використання та охорони природних умов і природних ресурсів.

Природні комплекси морів, що омивають Україну. Фізико-географічна характеристика природних комплексів Чорного та Азовського морів. Проблеми використання і охорони їх вод.

Розділ IV. ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ УМОВ І ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ ТА ЇХ ОХОРОНА

Геоecологічна ситуація в Україні. Поняття “гeоecологічна ситуація”. Основні забруднювачі навколишнього середовища. Аварія на Чорнобильській АЕС і стан навколишнього середовища. Вплив гeоecологічної ситуації на населення в Україні.

Використання і охорона природних умов і природних ресурсів. Законодавчі акти про природно-заповідний фонд України. Природно-заповідний фонд. Національна екологічна мережа України. Моніторинг навколишнього середовища в Україні. Основні заходи щодо раціонального використання і охорони навколишнього середовища в Україні.

Розділ V. УКРАЇНА НА КАРТІ СВІТУ

Предмет економічної й соціальної географії України, актуальність курсу. Зв'язок економічної й соціальної географії з іншими науками. Вітчизняні вчені економ-географи.

Економіко-географічне положення України. Місце України на політичній карті Європи і світу. Значення транзитних перевезень. Геополітичне положення, його позитивні й негативні риси.

Адміністративно-територіальний устрій. Українські історичні землі. Історико-географічний огляд адміністративно-територіального поділу України. Сучасний адміністративно-територіальний поділ і його характеристика.

Розділ VI. НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Кількість, розміщення і густота населення, його вікова і статева структура. Кількість і густота населення, її територіальні відмінності. Поняття “природний рух населення”. Природний рух населення України. Географія природного руху населення в Україні. Причини погіршення демографічної ситуації. Депопуляція.

Механічний рух (міграції) населення. Поняття “еміграція”, “імміграція”, “міграція”, “сальдо міграції”. Внутрішні і зовнішні міграції. Міграційні процеси в Україні, їх інтенсивність і географія. Статєво-віковий склад населення, його наслідки.

Національний та етнічний склад населення. Національний склад населення України та окремих регіонів. Уявлення про політичну націю, корінні народи і національні меншини. Етнографічні групи українців. Українська діаспора та її географія. Духовна культура українського народу (мова, культура, освіта, обряди і звичаї, релігія).

Системи розселення і розвиток поселень. Міське і сільське населення. Типи населених пунктів. Урбанізація. Територіальні відмінності в рівнях урбанізації у різних регіонах України. Субурбанізація. Система міського розселення України. Міські агломерації. Столиця держави та її

значення. Типи міст за розмірами та за функціями. Сільське розселення і його географія. Типи сільських поселень, особливості їх розміщення. Соціальні проблеми сільського населення, шляхи їх розв'язання.

Трудові ресурси і зайнятість населення. Поняття “трудові ресурси”, “економічно активне населення”, “зайнятість населення”. Трудові ресурси України та їх географія, порівняння з іншими країнами. Проблеми зайнятості населення.

Розділ VII. ГОСПОДАРСТВО

Загальна характеристика господарства України. Поняття про господарство і національний господарський комплекс. Сучасні зміни в господарському комплексі країни. Галузева структура господарства. Поняття “галузь” і “міжгалузевий комплекс”. Інфраструктура, її види. Розвиток ринкової інфраструктури в Україні. Сучасна організація виробництва і типи підприємств за формами власності в Україні. Поняття про територіальну структуру господарства.

Економічний потенціал України. Складові економічного потенціалу країни. Показники соціально-економічного розвитку. Валовий національний продукт, національний дохід. Показники якості життя. Проблеми сталого розвитку України.

Загальна характеристика промисловості. Промисловість як сфера матеріального виробництва. Місце і роль у господарстві України. Загальні показники розвитку промисловості на сучасному етапі. Структурно-виробничі та особливості розміщення промисловості України. Реструктуризація промисловості, шляхи підвищення економічної ефективності національної промисловості, конкурентоспроможності її продукції.

Паливна промисловість. Галузева структура паливної промисловості. Сировинна база. Вугільна промисловість. Нафтова промисловість. Нафтопереробна промисловість. Газова промисловість. Торф'яна, горючесланцева промисловість.

Електроенергетика. Електроенергетика як складова ПЕК України, її значення. Основні типи електростанцій та найважливіші ЛЕП. Використання традиційних і нових способів одержання енергії. Екологічні проблеми електроенергетики.

Металургійна промисловість. Чорна металургія. Сировинна база. Географія видобутку залізної і марганцевої руд, вогнетривких глин, флюсових вапняків. Фактори розміщення. Основні райони галузі та найбільші підприємства. Обсяг виробництва продукції чорної металургії. Роль чорної металургії у формуванні експорту країни. Проблеми і перспективи розвитку чорної металургії.

Кольорова металургія. Склад і сировинна база. Фактори і райони розміщення підприємств галузі. Проблеми і перспективи розвитку галузі.

Машинобудування і металообробка. Роль машинобудування у господарстві держави. Обсяги виробництва продукції машинобудування. Структура галузі. Фактори розміщення: наукоємні, трудомісткі і металомісткі галузі. Географія важкого, сільськогосподарського, транспортного, електротехнічного машинобудування, приладобудування, верстатобудування, виробництва устаткування для різних галузей народного господарства. Найбільші центри. Проблеми і перспективи розвитку та розміщення підприємств галузі в нових економічних умовах.

Хімічна промисловість. Поняття про хімічну промисловість, її галузева структура. Природно-сировинна база хімічної промисловості і використання відходів. Географія окремих галузей хімічної промисловості. Проблеми розвитку і розміщення галузі.

Лісова і деревообробна промисловість. Структура та значення галузі, особливості її розміщення. Основні райони заготівлі лісу, проблеми відтворення і раціонального використання лісових ресурсів. Лісопильне виробництво. Деревообробна промисловість. Целюлозно-паперове і лісохімічне виробництво. Проблеми й перспективи розвитку галузі.

Промисловість будівельних матеріалів. Галузева структура. Фактори

розвитку і розміщення. Сировинна база. Географія галузей цементної промисловості, підприємств з виробництва залізобетонних конструкцій та виробів, стінових матеріалів, легких заповнювачів, скла, облицювальних матеріалів, будівельної кераміки. Проблеми й перспективи розвитку галузі.

Легка промисловість. Художні промисли. Галузева структура. Фактори розміщення. Географія текстильної промисловості (бавовняної, вовняної, лляної і шовкової), швейної та трикотажної промисловості. Шкіряно-взуттєва промисловість. Проблеми і перспективи розвитку галузі. Народні традиції художніх промислів, їх зародження і розвиток. Основні центри художніх промислів.

Харчова промисловість. Галузевий склад харчової промисловості. Фактори розміщення галузей, їх географія. Проблеми і перспективи розвитку харчової промисловості.

Сільське господарство. Галузева структура сільського господарства. Значення сільського господарства в економіці держави та в формуванні її експорту. Природно-географічні фактори розвитку сільського господарства. Сільськогосподарські угіддя, їх структура. Меліорація земель. Галузева структура і виробничі особливості рослинництва. Географія зернового господарства, технічних культур, картоплярства, овочівництва та плодівництва. Тваринництво, його структура та географія. Розвиток кормової бази тваринництва. Рибне господарство. Зональна спеціалізація сільського господарства. Гірські регіони. Приміські сільськогосподарські райони. Аграрні реформи в Україні, їх соціальне і економічне значення.

Транспорт. Роль транспорту в розвитку господарства країни та в міжнародних перевезеннях. Види транспорту. Залізничний транспорт, його роль у перевезенні вантажів. Залізнична мережа України. Географія залізничних вантажо- та пасажиропотоків. Залізничні вузли. Водний транспорт. Морські порти і географія перевезень. Каботаж. Роль морського транспорту в міжнародних зв'язках. Географія річкового транспорту. Річкові порти. Міждержавні перевезення по Дунаю та інших річках. Автомобільний

транспорт, його недоліки та переваги. Найважливіші автомагістралі. Повітряний транспорт, його значення в міждержавних перевезеннях. Трубопровідний транспорт. Географія нафто- і газопроводів. Транзитні транспортування нафти і газу. Рівень забезпеченості різних районів країни транспортними магістралями. Проблеми і перспективи розвитку транспорту.

Соціальна сфера. Галузі соціальної сфери (сфера послуг, виробництво товарів народного споживання, доходи і рівень життя населення, споживчий ринок), їх значення та розвиток в Україні. Проблеми і перспективи розвитку соціальної сфери, її вплив на розвиток економіки країни.

Україна і світове господарство. Зовнішні економічні зв'язки України. Поняття про світове господарство та міжнародний поділ праці. Географія зовнішньої торгівлі України. Значення зовнішніх економічних зв'язків у господарстві країни. Міжнародні організації. Інтеграція України в світову економіку. Вплив процесів глобалізації на господарство України.

Територіальний поділ України. Поняття про економічний район та його основні ознаки. Мережа економічних районів в Україні, критерії їх виділення та спеціалізація. План вивчення економіко-географічного району: склад території, економіко-географічне положення, природні умови і ресурси, особливості господарського комплексу та найбільші міста. Донецький, Придніпровський, Північно-Східний, Столичний, Центральний, Подільський, Північно-Західний, Карпатський, Причорноморський економічні райони, їх коротка характеристика.

Розділ VIII. ГЕОГРАФІЯ СВОЄЇ ОБЛАСТІ

Географічна характеристика своєї області. Особливості географічного положення та його вплив на господарську спеціалізацію. Природні умови і ресурси області, їх оцінка. Географічні назви своєї області в минулому і нині. Особливості топоніміки своєї місцевості. Історія заселення території. Населення і трудові ресурси. Демографічна ситуація. Найбільші міста. Адміністративні райони. Загальна характеристика господарства. Промисловість. Сільське господарство. Транспорт.

Особливості культури і побуту місцевого населення. Проблеми і перспективи розвитку.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1	Фізична географія України (підручник)	Шищенко П.Г., Муніч Н.В.	8	Зодіак-Еко	2008
2	Фізична географія України (підручник)	Дідчук І.Л., Заставецька О.В., Брущенко І.В.	8	Прем'єр	2008
3	Фізична географія України (підручник)	Булава Л.М. та ін.	8	АН ГРО ПЛЮС	2008
4	Фізична географія України (підручник)	Пестушко В.Ю.	8	Генеза	2008
5	Фізична географія України (підручник)	Гілецький Й.Р.	8	Підручники і посібники	2008
6	Географія (підручник)	Пестушко В.Ю., Уварова Г.Ш.	9	Генеза	2009
7	Географія (підручник)	Надтонка О.Ф., Топузов О.М.	9	Світ знань	2009
8	Географія (підручник)	Садкіна В.І., Гончаренко О.В.	9	Оберіг	2009
9	Географія (підручник)	Гілецький Й.Р.	9	Підручники і посібники	2009